

❧ Introducere ❧

Caracteristicile Evangheliei Sfântului Matei

Noul Testament este o carte evreiască și nicio altă parte din acesta nu e mai evreiască decât Evanghelia după Matei. Aici, Iisus vine în Israel ca Mesia și este aclamat ca Fiu al lui David, Regele mesianic cel îndelung așteptat (9:27; 15:22; 20:30; 21:9). Cei Doisprezece, ca regi ai Israelului mesianic reînnoit, sunt chemați pentru a conduce Israelul în veacul ce are să vină (19:28). Evanghelia lui Matei este relatarea felului în care Dumnezeu Și-a împlinit legământul cu Israel și le-a trimis lor pe Mesia Care, la rândul Său, a împlinit lucrarea de răscumpărare. Este un soi de Tora creștină, o redare a cuvintelor și Faptelor lui Dumnezeu prin Hristos. Așadar, Evanghelia după Matei este *cea mai evreiască dintre cele patru Evanghelii*.

Genealogia lui Iisus este urmărită până la Avraam, patriarhul poporului evreu (1:1-17) și nu (precum în Evanghelia după Luca) până la Adam, patriarhul umanității (Lc 3:38).

De asemenea, sunt folosite expresii evreiești fără a fi explicate, ca și cum scriitorul se aștepta ca cititorii săi să

fie familiarizați cu ele. Astfel, de exemplu, la Matei, Iisus vorbește despre „Împărăția *cerurilor*” și nu (precum la Marcu și Luca) „Împărăția lui Dumnezeu”, fiindcă Matei păstrează efectiv exprimarea evreiască a lui Iisus. (Evreii se fereau să folosească Numele lui Dumnezeu în vorbirea de zi cu zi și adesea foloseau perifraze de genul „Cerul să te binecuvânteze” în loc de „Dumnezeu să te binecuvânteze”; comparați și expresia Sfântului Apostol Petru „Înălțimea Slavei” din *2 Ptr* 1:17). Matei de asemenea păstrează astfel de expresii evreiești precum „urâciunea pustiirii stând în locul cel sfânt” (24:15), ce erau familiare evreilor din referințe precum *Daniel* 11:31 și *1 Macabei* 1:54, dar erau de neînțeles pentru ne-evrei (astfel că Luca substituie fraza „Ierusalimul înconjurat de armate” *Lc* 21:20). Mai mult, Matei păstrează referirea lui Hristos la „filacterii” (23:5) fără a oferi niciun cuvânt ca explicație, tocmai fiindcă evreii ar fi știut ce erau acelea.

Doar în Evanghelia după Matei putem citi că Iisus a fost trimis către oile pierdute ale casei lui Israel (15:24) și că cei doisprezece urmau să meargă (întâi și întâi) doar către acele oi pierdute, evitând cetățile ne-evreilor (păgânilor) și ale samarinenilor (10:5-6).

Legea este proclamată ca fiind pentru veșnicie (5:18 și urm.) iar ucenicii urmau să păzească poruncile pentru a putea să intre în Viață (19:17; 23:23). Ei erau chemați să fie cărturarii lui Hristos (13:52; 23:34) și trebuiau să păzească toate deciziile drepte ale celor învățați ai Legii (cărturarii și fariseii) care ședea în scaunul lui Moise (23:1-3). Ca toți iudeii pioși, ei trebuiau să postească, să se roage și să facă milostenie (6:1 ș.u.), iar darurile lor la altar erau așteptate ca ceva firesc (5:23). De asemenea, respectarea zilei de Sâmbătă era ceva de la sine înțeles (24:20). Acestea

indică tot atâtea circumstanțe ale vieții iudaice în această Evanghelie.

De asemenea, Evanghelia după Matei *evidențiază Biserica* din moment ce ea este adevăratul Israel, rămașița aleasă prin har (*Ef* 2:12; *Ga* 6:16; *Rm* 11:5), al cărei mesaj urmează să fie transmis iudeilor (și ne-evreilor) de pretutindeni. Însuși cuvântul „biserică” (gr. *ekklesia*) se găsește doar în Evanghelia după Matei, nu și în celelalte trei cărți. Matei este singurul care menționează ce a zis Hristos legat de zidirea Bisericii pe piatra care e Petru (16:18); doar el redă cuvintele Domnului Hristos despre rolul Bisericii în a lega și dezlega și despre excluderea celui păcătos neîndreptat (18:15-19). În Evanghelia după Matei avem promisiunea ecleziastică pe care Hristos o face că va fi prezent între ucenicii Săi atunci când se vor aduna în Numele Lui, chiar și de vor fi doar doi sau trei (18:20).

Întruparea acestei Biserici este Petru, Mărturisitorul Crediinței, așadar Matei se concentrează în special pe el. Astfel, doar Matei e cel care povestește cum Petru a venit la Hristos când El a umblat pe apă (14:28; comparați cu *Mc* 6:45; *In* 6:16 și urm.). Matei e singurul care spune că Petru a primit cheile Împărăției cerurilor când L-a mărturisit pe Iisus ca fiind Mesia (16:17-19; comparați cu *Mc* 8:29; *Lc* 9:20). Atunci când Matei menționează numele apostolilor, el se referă la Petru ca fiind „primul” (10:2). Doar el spune cum Hristos a plătit darea pentru Templu pentru Petru și pentru El (17:27). În fiecare dintre aceste momente, accentul nu e pe Petru ca individ, ci pe Petru ca imagine a Bisericii, vocea adevăratului Israel.

Scrierea Evangheliei Sfântului Apostol Matei

Cum a ajuns să fie scrisă Evanghelia după Matei? Istoria conține câteva enigme.

La începutul secolului doi, un episcop de Hierapolis din Anatolia pe nume Papias a scris *Explicații asupra Spuselor Domnului* în cinci cărți. (Acestea nu mai există dar sunt citate de Eusebiu de Cezareea în cartea sa *Istoria bisericească*, 339 d.Hr.) În ceea ce îl privește pe Matei, Papias a scris: „Matei a adunat *Spusele* [lui Iisus] în dialectul ebraic și fiecare le-a interpretat după cum îi permitea înțelegerea”. Ținând cont de veridicitatea sursei acestei tradiții (Papias e printre primii astfel de scriitori, c. 60-130 d.Hr.), ce înseamnă aceasta?

E posibil să însemne că Matei a scris Evanghelia sa întâi în aramaică, iar ce avem noi astăzi e o traducere a acelu text în limba greacă. Cu siguranță, există o tradiție consecventă care susține că Matei a scris în ebraică (aramaică, de fapt).

Irineu de Lyon (c. 202) a scris că „Matei a publicat o Evanghelie scrisă pentru evrei în timp ce Petru și Pavel predicau Evanghelia la Roma” (citată de Eusebiu, *Istoria bisericească* 5, 8). Origen (c. 250) a scris de asemenea că Evanghelia lui Matei a fost „publicată pentru credincioșii de origine evreiască și a fost alcătuită în ebraică” (citată în *Istoria bisericească*, 6, 25).

Ar fi problematic să presupunem că Papias, prin „*Spusele* [lui Iisus]”, se referea de fapt la Evanghelie așa cum o cunoaștem, pentru că Evanghelia lui Matei se citește mai degrabă ca și cum ar fi fost alcătuită în greacă și nu tradusă din aramaică. De fapt, în multe locuri ea arată ca o extindere a Evangheliei după Marcu, pe care se pare că ar fi folosit-o ca una dintre surse. Iar când a spus „fiecăre a interpretat [*Spusele*] cum îi permitea înțelegerea”, Papias nu putea să fi intenționat să spună că ceilalți scriitori de Evanghelii doar au tradus-o pe cea a lui Matei când le-au scris pe ale lor. Papias însuși a recunoscut în lucrarea sa

că Evanghelia după Marcu e redarea amintirilor lui Petru (citat în *Istoria bisericească*, 2, 15) și nu o traducere prelucrată a Evangheliei lui Matei.

Eu sugerez următoarele: Papias (și ceilalți Părinți citați după el) au fost beneficiarii unei tradiții de netăgăduit care spunea că Matei a transcris în aramaică *Faptele și spusele autentice ale lui Iisus*. Aceasta nu era Evanghelia cum o avem acum, ci era probabil o colecție a învățăturilor și minunilor Domnului Hristos, așternute în scris pentru a fi răspândite în bisericile evreiești din Palestina unde își făcea Matei lucrarea lui. Această lucrare a fost tradusă în greacă de alți scriitori anonimi care voiau să răspândească mesajul creștin dincolo de Palestina – probabil de chiar scriitorii menționați de Luca în 1:1, unde spune că „mulți au încercat să alcătuiască o descriere” a evenimentelor de la început.

Această lucrare nu a supraviețuit, dar a fost substituită de o lucrare în limba greacă (Evanghelia după Matei pe care o avem noi azi), care e bazată pe lucrarea originală a lui Matei în aramaică (sau traducerea ei în limba greacă), precum și pe Evanghelia după Marcu. Pe întreg parcursul deceniului șaiszeci, Marcu își nota material pentru Evanghelia sa, după cuvintele pe care le spunea Petru la Roma, iar eu consider că Matei a avut acces la acest material al lui Marcu. (Ne amintim tradiția menționată de Irineu de Lyon că Evanghelia lui Matei a fost scrisă „în vreme ce Petru și Pavel propovăduiau Evanghelia la Roma”.)

Eu sugerez că această lucrare a fost scrisă de un cărturar din comunitatea lui Matei, probabil în Palestina, și de aceea s-a răspândit în numele lui Matei. (Referința la *Levi* vameșul din *Marcu* 2:14 și *Luca* 5:27 și urm. este schimbată

în *Matei* vameșul, în *Mt* 9:9, iar acest lucru pare a fi fost un semn de respect față de Matei, capul comunității.) Eu sugerez că Evanghelia a fost scrisă la sfârșitul deceniului șaiszeci, începutul anilor șaptezeci, atunci când tensiunea dintre evrei și creștini era la apogeu.

Atribuirea Evangheliei lui Matei ar fi asemănătoare cu atribuirea Liturghiei Sfântului Iacov al Ierusalimului. Liturghia nu a fost scrisă de Sf. Iacov însuși, dar ea era Liturghia Bisericii din Ierusalim al cărei cap era Sf. Iacov. Este desigur posibil ca Evanghelia de care vorbim să fi fost scrisă de Matei însuși, dar mi se pare totuși că îi lipsesc accentele de martor ocular la care ne-am aștepta, dacă ar fi fost scrisă de unul dintre cei Doisprezece. Eu mai degrabă sugerez că ea a fost legitim denumită „Evanghelia după Matei” fiindcă a ieșit din mijlocul acestei comunități, cu binecuvântarea lui și sub autoritatea lui spirituală. Pe parcursul acestui comentariu, autorul va fi numit Matei din motive practice.

De ce a fost scrisă Evanghelia? Pare evident că ea are o componentă polemică. Evreii necreștini necredincioși din Palestina se contraziceau cu frații lor creștini, iar bătălia se încingea. Abundă referințele la farisei (opозиția dominantă față de Iisus și mișcarea Sa) ca „fățarnici” (ex. 6:2, 5, 16; 7:5). Există o întreagă denunțare a practicilor lor pline de ipocrizie (23:1-33) în care ei sunt numiți „fi ai gheenei”, „călăuze oarbe”, „șerpi”, „pui de vipere” (23:15, 16, 33).

Liniile de demarcație ale bătăliei sunt tot mai clar trasate când Matei vorbește despre sinagogi ca fiind „sinagogile lor” (4:23; 9:35; 12:9; 13:54), sugerând astfel despre creștini că, în vremea sa deja, nu mai erau primiți acolo. Evanghelia după Matei e destinată să le furnizeze evreilor creștini, ca

muniție, dovezile prin care să le poată arăta conașionalilor lor că Iisus din Nazaret este cu adevărat Hristosul, împlinirea Scripturii lor și că fariseii care I se opun Lui nu sunt călăuze de încredere, ci fățarnici. De aceea fariseii sunt aici ținta unor denunțări caustice – Matei îi ia în vizorul său ca pe principalul inamic în disputa evrei-creștini.

Scopul polemic este de asemenea motivul pentru care Matei se referă din nou și din nou la împlinirea de către Hristos a vechilor profeții (1:23; 2:5, 15, 17, 23; 4:14 și urm.; 8:17; 12:17 și urm.; 13:14 și urm.; 13:35 și urm.; 21:4-5; 27:9). Fraza-refren a Sfântului Evanghelist Matei este „aceasta s-a petrecut pentru ca să se îplinească Scripturile”, fiindcă împlinirea constantă a Scripturilor de către Iisus e dovada pentru evrei că Iisus cu adevărat este Mesia.

Acesta este, de asemenea, și motivul pentru care Matei redă așa mult din învățătura lui Iisus care confirma Legea (ex. 5:17-20), tocmai fiindcă el intenționează să combată acuzația că Iisus încălca Legea cu impietate. El redă mult din învățăturile de ordin etic ale lui Iisus (ex. cap. 5-7), în mare parte evidențiind felul cum El interpreta Legea (ex. 5:21 și urm.), pentru a-L disculpa pe Iisus de acuzația fariseilor că era prea neglijent în împlinirea dreptății pe care Dumnezeu o cerea.

Evanghelia după Matei a fost dedicată, în primul rând, evreilor. A fost scrisă în limba greacă fiindcă Matei făcea un apel dincolo de granițele Palestinei (în limitele căreia aramaica ar fi fost de ajuns). Până la momentul așternerii ei în scris, Evanghelia se răspândise deja de mult dincolo de granițele Palestinei și pătrunsese la „toate neamurile” (28:19). Deși în primul rând se gândea la compatrioții săi evrei, Matei a scris având în vedere pe toată lumea.

Evanghelia lui Matei e concepută cu mare măiestrie. Ea conține cinci discursuri separate ale lui Hristos (corespunzând probabil cu cele cinci cărți ale lui Moise și conținând un soi de Tora creștină). În cadrul acestor discursuri, spusele lui Hristos sunt grupate laolaltă în funcție de tema abordată, cu Discursul 1 (de exemplu) conținând învățăturile de ordin etic ale lui Hristos, Discursul 2, învățăturile Lui despre misiune, Discursul 3, parabilele Sale etc.

În felul cum sunt dispuse, se pare că Matei ține cont mai puțin de cronologie și mai mult de prezentarea tematică. Adică, în toate dintre aceste cinci discursuri, Matei adună material din întreaga propovăduire a lui Hristos pentru a-l reda în funcție de temă. Astfel, de exemplu, în secțiunea despre rugăciune din Discursul 1, Predica de pe Munte, în 6:9, Matei prezintă învățătura despre rugăciune pe care Hristos a dat-o ca răspuns la întrebările ucenicilor Săi (comparați cu *Lc* 11:14). În 6:25-33, el prezintă învățătura despre eliberarea de griji pe care Hristos a oferit-o ca răspuns la solicitarea de a fi arbitru (comparați cu *Lc* 12:13-31). În 23:37-39, în Discursul 5, Matei redă cum Hristos deplânge Ierusalimul cel împietrit la inimă, deși acest eveniment a avut loc înaintea intrării lui Hristos în Ierusalim (comparați cu *Lc* 13:34-35).

Sf. Matei nu este atât de mult preocupat să ofere o cronologie strictă a momentelor când Hristos a pronunțat una sau alta dintre învățături, cât să ofere un corp sistematic al învățăturilor lui Hristos. E posibil să fi fost motivat de o preocupare de ordin catehetic, astfel ca învățătorii Bisericii (cărturarii creștini) să poată avea acces ușor la ceea ce a spus Hristos referitor la un anume subiect.